

درس دوازدهم

روش تدریس و تمرین قرائت

تدریس، تمرین و ارزش‌یابی این درس نیز براساس روش کلی است؛ یعنی، پیش قرائت، تمرین با نوار، رفع اشکالات جمعی، بازخوانی ترکیب‌های مشکل، فردخوانی، رفع اشکالات فردی و پاسخ دادن به پرسش‌ها.

اشکالات قرائت دانش‌آموزان نیز براساس روش کلی اصلاح می‌شود؛ یعنی، جلب توجه آنان به متنی که در مورد آن اشتباه، کرده‌اند و سؤال کردن درباره‌ی آن، مقایسه‌ی حالت غلط با صحیح، تکرار جمله به صورت جمعی و فردی، و در صورت نیاز نوشتن ترکیب موردنظر روی تابلو، اشاره‌ی فنی معلم و بخش‌خوانی و شمرده‌خوانی دانش‌آموزان.

برای مطالعه دبیران

تذکرات خاص درس

۱- تأکید بر اتصال حرکت قبل از حروف ناخوانا به ساکن یا تشدید و بیان کامل تشدید در ترکیب‌های **فِي النَّهَارِ**، **وَيَوْلِيحُ النَّهَارِ فِي اللَّيْلِ** وَ **سَخَّرَ الشَّمْسَ**، **فِي الْبَحْرِ**، **كَالظُّلِّ**، **دَعَا اللَّهَ**، **لَهُ الدِّينَ**، **إِلَى الْبَرِّ**، **يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا**، **وَإِخْشَوْا**، **فَلَا تَعْرَنُكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا**، **عِلْمُ السَّاعَةِ**، **فِي الْأَرْحَامِ**، **وَسَخَّرَ الشَّمْسَ**، **هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ**، **لِكُلِّ صَبَّارٍ**، **فَلَمَّا نَجَّاهُمْ**، **حَتَّارٍ**، **وَلَا يُعْرَثُكُمْ**، **وَيُنزِّلُ الْغَيْثَ**، **بِأَيِّ**.

۲- توجه به ترکیبات همزه و شکل کوچک حرکات کشیده در کلمه‌های **ءَايَاتِهِ**، **لآيَاتٍ**، **بِأَيَاتِنَا**، **وَالدِّهَى**، **عِنْدَهُ**.

۳- توجه به حالت وقف کلمه‌های **مُسَمَّى**، **هُوَ الْحَقُّ**، **ءَايَاتِهِ**، **وَلَدِهِ**، **عِلْمُ السَّاعَةِ**، **كَالظُّلِّ**.

۴- موارد ادغام، اخفاء و اقلاب که ممکن است مورد سؤال باشد:
كُلُّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى، **لآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ**، **مَوْجٌ كَالظُّلِّ**، **حَتَّارٍ كَفُورٍ**، **يَوْمًا لَا يَجْرِي**، **عَنْ وَالدِّهَى**، **نَفْسٌ مَاذَا**، **نَفْسٌ بِأَيِّ**.

انس با قرآن در خانه (قسمت الف)

قرائت آیه‌های درس برای اعضای خانواده، در صورت امکان تمرین با نوار قرائت آیه‌های درس، در صورت علاقه همکاری با افراد ضعیف و حفظ برخی آیات درس.

ارزش‌یابی قرائت

دانش‌آموزان در جلسه‌ی بعد به سؤال‌هایی درباره‌ی آیات درس پاسخ می‌دهند؛ هر دانش‌آموز ۴ سطر از آیات درس را می‌خواند و نمره می‌گیرد. به این ترتیب، هر ۷ نفر تقریباً یک بار آیات درس را می‌خوانند. برای افرادی که با صوت زیبا و شبیه نوار می‌خوانند یا در تقویت قرائت افراد هم‌گروه خود به‌طور مؤثر تلاش می‌کنند، می‌توان برای هر مورد تا ۲ امتیاز تشویقی منظور کرد یا در صورت امکان، جوایزی به آن‌ها اهدا نمود.

روش تدریس مفاهیم (کار در کلاس)

جدول ۱ (کلمات)

کلمه	معنی	نوع	نوع
بَحْرٌ	دریا	اسم	مذکر
خَبِيرٌ	دانا	اسم	مذکر
بَحْرٌ	دریا	اسم	مذکر
بَحْرٌ	دریا	اسم	مذکر
بَحْرٌ	دریا	اسم	مذکر
بَحْرٌ	دریا	اسم	مذکر

- در این جدول، کلمه‌های «كَبِيرٌ، أَجْرٌ و مَعْفِرَةٌ» برای دانش‌آموزان آشناست. «عمل می‌کنید» یا «انجام می‌دهید» هم معنا هستند و معنای دو کلمه‌ی «خَبِيرٌ و بَحْرٌ» با توجه به آشنایی نسبی دانش‌آموزان و اندک راهنمایی دبیر محترم، به خوبی قابل تشخیص است.
- لَمْ تَرَ: گرچه این فعل، جحد و به معنای ماضی است ولی با توجه به معنای عبارت قرآنی «لَمْ تَرَ أَنْ...» که خاصّ زمان گذشته نیست، می‌توان آن را «آیا نمی‌بینی» هم معنا کرد.
- خَبِيرٌ: معنای دقیق آن «آگاه به دقایق و نکات ظریف» است و می‌توان آن را تقریباً «آگاه» ترجمه کرد.

جدول ۲ (ترکیب‌ها)

کلمه	معنی	نوع	نوع
عَمْرٌو	عمر	اسم	مذکر
عَمْرٌو	عمر	اسم	مذکر
عَمْرٌو	عمر	اسم	مذکر
عَمْرٌو	عمر	اسم	مذکر
عَمْرٌو	عمر	اسم	مذکر
عَمْرٌو	عمر	اسم	مذکر

جدول ترکیب‌ها به روش دروس قبل توسط دانش‌آموزان در کلاس حل و تصحیح می‌شود. برخی توضیحات ضروری این جدول به شرح زیر است البته برخی از ترکیب‌ها به علت روشن بودن، معنا نشده است.

- لَمْ تَرَ: آیا ندیدی؛ آیا نمی‌بینی. با توجه به جدول کلمه‌های این درس، این ترکیب از دو قسمت «أ + لَمْ تَرَ» تشکیل شده است. دانش‌آموزان آن را با توجه به جدول کلمه‌ها، به راحتی معنا می‌کنند و نیازی نیست که ترکیب «لَمْ تَرَ» برای آن‌ها توضیح داده شود. این ترکیب به علت کاربرد آن در آیه‌های درس، به دو صورت ماضی و مضارع معنا شده است و اگر دانش‌آموزان آن را به هر یک

از دو صورت معنا کنند، صحیح است.

۲- **أَنَّ اللَّهَ:** که خدا؛ این که خدا. «أَنَّ» اغلب در بین کلام می‌آید و به همین صورت معنا می‌شود؛ برخلاف «أَنَّ» که اغلب در اول کلام می‌آید.

۳- **يُولِجُ اللَّيْلَ:** داخل می‌کند شب را.

۴- **فِي النَّهَارِ:** در روز. این ترکیب در ادامه‌ی ترکیب قبل است و با آن، یک جمله‌ی کامل را تشکیل می‌دهد. داخل شدن شب در روز یا روز در شب به دو صورت توضیح داده شده است: یکی این که منظور، کوتاه و بلند شدن شب و روز در فصول مختلف سال است؛ مثلاً، در تابستان، روز بلندتر و شب کوتاه‌تر و در زمستان، روز کوتاه‌تر و شب بلندتر است. دیگر این که با حرکت زمین به دور خودش (حرکت وضعی)، شب و روز به نوبت و با نظم خاصی جایگزین یکدیگر می‌شوند. از این حالت به داخل شدن شب در روز و به عکس، تعبیر شده است.

۵- **بِمَا تَعْمَلُونَ:** به آنچه عمل می‌کنید (انجام می‌دهید). همان‌طور که می‌دانید، حرف «ما» گاهی به معنای «آنچه» است و گاهی نیز فعل یا جمله‌ی بعد از خود را منفی می‌کند. «ما»ی نافیه در کتاب آموزش قرآن سال اول راهنمایی به کار نرفته است. دانش‌آموزان در سال دوم با آن آشنا می‌شوند و به تدریج می‌آموزند که در هر جمله، کدام یک را باید معنا کنند.

۶- **تَجْرَى فِي الْبَحْرِ:** روان است در دریا. کلمه‌ی «تَجْرَى» در درس سوم معنا شده است.

۷- **بِنِعْمَةِ اللَّهِ:** به نعمت خدا. حرف «بِ» در زبان عربی معنا و کاربردهای مختلفی دارد. در این جا به معنای «به سبب» است.

۸- **وَعَدَّ اللَّهُ:** وعده‌ی خدا. «وَعَدَّ» در جدول کلمه‌ها معنا نشده است. این کلمه همان «وعده» است که در فارسی کاربرد دارد. توجه داشته باشید که «وَعَدَّ»، اسم است و به معنای «وعده» می‌باشد و «وَعَدَّ»، فعل است و به معنای «وعده داد» می‌باشد.

جدول ۳ (تشخیص ترجمه صحیح)

وَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَارْتَأْسُوا بِرُءُوسِكُمْ إِلَى الرِّجَالِ وَأَمْسِكُوا إِلَى السَّجْدِ فَكُلُوا وَشَرَبُوا وَلَا سْرِفَ فِيهَا ذَٰلِكُمْ عَسَىٰ لَكُمْ فِيهَا تَذَكُّرٌ	وَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَارْتَأْسُوا بِرُءُوسِكُمْ إِلَى الرِّجَالِ وَأَمْسِكُوا إِلَى السَّجْدِ فَكُلُوا وَشَرَبُوا وَلَا سْرِفَ فِيهَا ذَٰلِكُمْ عَسَىٰ لَكُمْ فِيهَا تَذَكُّرٌ
وَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَارْتَأْسُوا بِرُءُوسِكُمْ إِلَى الرِّجَالِ وَأَمْسِكُوا إِلَى السَّجْدِ فَكُلُوا وَشَرَبُوا وَلَا سْرِفَ فِيهَا ذَٰلِكُمْ عَسَىٰ لَكُمْ فِيهَا تَذَكُّرٌ	وَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَارْتَأْسُوا بِرُءُوسِكُمْ إِلَى الرِّجَالِ وَأَمْسِكُوا إِلَى السَّجْدِ فَكُلُوا وَشَرَبُوا وَلَا سْرِفَ فِيهَا ذَٰلِكُمْ عَسَىٰ لَكُمْ فِيهَا تَذَكُّرٌ
وَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَارْتَأْسُوا بِرُءُوسِكُمْ إِلَى الرِّجَالِ وَأَمْسِكُوا إِلَى السَّجْدِ فَكُلُوا وَشَرَبُوا وَلَا سْرِفَ فِيهَا ذَٰلِكُمْ عَسَىٰ لَكُمْ فِيهَا تَذَكُّرٌ	وَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَارْتَأْسُوا بِرُءُوسِكُمْ إِلَى الرِّجَالِ وَأَمْسِكُوا إِلَى السَّجْدِ فَكُلُوا وَشَرَبُوا وَلَا سْرِفَ فِيهَا ذَٰلِكُمْ عَسَىٰ لَكُمْ فِيهَا تَذَكُّرٌ
وَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَارْتَأْسُوا بِرُءُوسِكُمْ إِلَى الرِّجَالِ وَأَمْسِكُوا إِلَى السَّجْدِ فَكُلُوا وَشَرَبُوا وَلَا سْرِفَ فِيهَا ذَٰلِكُمْ عَسَىٰ لَكُمْ فِيهَا تَذَكُّرٌ	وَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَارْتَأْسُوا بِرُءُوسِكُمْ إِلَى الرِّجَالِ وَأَمْسِكُوا إِلَى السَّجْدِ فَكُلُوا وَشَرَبُوا وَلَا سْرِفَ فِيهَا ذَٰلِكُمْ عَسَىٰ لَكُمْ فِيهَا تَذَكُّرٌ

۱- این تمرین مشابه تمرین ۳ درس قبلی است و نکته‌ی شماره‌ی ۱ آن دقیقاً در این تمرین نیز مورد توجه است.

۲- با کمی دقت، پاسخ‌های صحیح به این ترتیب به دست می‌آید: الف، ب، ب و ب.

۳- کان (از افعال ناقصه) در عبارت‌های ردیف ۴، «است» ترجمه شده که توضیح آن در موارد مشابه در درس‌های قبل ذکر شده است.

جدول ۴ (جمع مکسر)

۱- در این جدول نیز نمونه‌ای دیگر از جمع مکسر ذکر شده است.

۲- در نمونه‌های گفته شده، مفرد کلمه‌ها نیز همه یک وزن دارند و آن، «فَعِيل» است. در جداول درس‌های دیگر نیز همین نکته وجود داشت. به این ترتیب، کلمه‌های مفرد و جمع بیان شده در این کتاب بدین شرح است.

جدول وزن‌های مفرد و جمع مکسر در ادامه تمرین چهارم

جمع		مفرد	
وزن	اسم	وزن	اسم
أَفْعَال	أَعْمَال	فَعَلَ	عَمَلٌ
فُوعُل	قُلُوب	فَعَلَ	قَلْبٌ
فُعُلَاء	شُهَدَاء	فَعِيل	شَهِيدٌ
مَفَاعِل	مَسَاجِد	مَفْعِل	مَسْجِدٌ

۳- برخی از کلمه‌ها ممکن است بیش از یک جمع داشته باشند؛ مانند کلمه‌ی «بَحْرٌ» که جمع آن به دو صورت «أَبْحُرٌ» و «بِحَارٌ» در قرآن کریم آمده است.

طوفانی در دریا، طوفانی در دل

ایمان آمد، آغاز رحمت کرد و مسلمان بود، یعنی تو را بهرمانی آورد و پیوسته و از گمشدنی برگرداند، بر این هنگام این که این خدا

**ذِ انْفِاسِهِمْ نَوْجٌ كَاتِلٌ
ذَهَبَا الْمَلَأَ الْخُلُوعِ لَهَا الْبَلْبَلِ**

و چون آید طوفانی سودا با سرخوردی ناله صیقل برده، آید سرخورد با
فرگشته، بر آن حال خدا را با انبساطی می‌ماند و دعا می‌گفت.

بگردد صفا در حساب استخوان انبار فرار گردد، در یکی از جنگ‌ها و پیوسته بود.

طوفانی در دریا، طوفانی در دل

مسلمانان جنگ را فتح کردند و پاسی از آن، همان روزی بر آن شهر، باطن صفا فرار آورد
چشمی فرار داد، چنگر به یکی از آن صفا فرود، پاسی از آن شهر، از آن و مسلمانان
با مسلمانان در آن روز، از آن روزی از فتح جنگ از آن شهر فرار کرد و در آن کوه و جنگل در جایی
گرفت، از آن پس جانش مسلمانان را بر پشت و پورچه‌ها می‌بندد و همواره از جنگل فرار می‌کند.
مگر به می‌بندد از دست مسلمانان جان سالم به در برد.

روزی به کنار می‌رسد، سوار بر گوسفندی می‌شود و فرار می‌کند، الا ان، صفا صفا کرد، چون
گوسفندی به دست دریا رسید، صفا صفا بود، و تا جنگل صفا را فرار گرفته بود، آن و به آن با صفا
پیوسته، سوار گوسفندی شد و راهش را روی زمین گذر گرفته، گوسفندی در آن برج از آن سو به
آن سو می‌رفت، صفا صفا از آن فرار می‌کرد و گوسفندی می‌بندد، سرانجام یکی از آن گوسفندان
دو فرساده با صفا فرار می‌کند، صفا صفا از آن فرار می‌کند و صفا صفا در آن کوه و جنگل فرار می‌کند که از آن
جانبان مسلمانان بر صفا صفا می‌ماند.

همان‌زمان با طوفان سرد، در خانه صفا صفا می‌نویسد و طوفانی به پا می‌آید، او بعد از گشتن در جوی
نادر، مسلمانان گشت، بر آن حال گشت، صفا صفا می‌بندد و صفا صفا می‌بندد که اگر مرد از آن
طوفان صفا صفا، صفا صفا در دریا می‌بندد و صفا صفا از آن فرار می‌کند که از مسلمانان فرار می‌کند
سرانجام آن صفا صفا به سر مسلمانان گشتی صفا صفا کرد و صفا صفا بر صفا صفا رفت، صفا صفا

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش‌آموزان با جنبه‌های لطف خداوند به انسان
- ۲- آشنا کردن دانش‌آموزان با رحمت پیامبر اسلام (ص)
- ۳- آشنا کردن دانش‌آموزان با یکی از کسانی که با توسل به خداوند دچار انقلاب روحی شده است.

روش تدریس

- ۱- روخوانی متن درس
- ۲- گفت و گو
- ۳- دانش‌آموزان می‌توانند این درس را به صورت نمایش در کلاس اجرا کنند.

پیام قرآنی

- ۱- قرائت و همخوانی آیه
- ۲- ترجمه‌ی آیه توسط دانش‌آموزان.

سوالات و پژوهش

- ۱- چرا پیامبر بار اول عکرمه را نبخشید؟
- ۲- چرا افراد گرفتار در طوفان دریا به بخشش خداوند متوسل شدند؟
- ۳- نمونه‌ایی از بخشش خداوند را بیان کنید.

روش بررسی تکلیف انس با قرآن در خانه (قسمت ب)

– این تمرین نیز به روش درس‌های قبل، پرسش و تصحیح می‌شود. نکات ضروری به شرح زیر

است.

۱- **أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ:** آیا ندیدی (نمی‌بینی) که خدا داخل می‌کند شب را

در روز. همان‌طور که در جدول ترکیب‌های این درس توضیح داده شد، بنابر قواعد، فعل «لَمْ تَرَ» باید ماضی منفی معنا شود ولی با توجه به مفهوم کلی جمله، می‌توان آن را مضارع منفی ترجمه کرد. به هر حال، هر دو صحیح‌اند. نکته‌ی دیگر این که «أَنَّ» بین دو جمله، ارتباط برقرار کرده است و از این رو، «که» معنا شده است. درباره‌ی معنای داخل شدن شب در روز و به عکس، در ذیل جدول ترکیب‌ها توضیحاتی ارائه شد.

۲- وَ أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ: و این که خدا به آنچه عمل می‌کنید، آگاه است. اگر به آیات درس (لقمان، ۲۹) مراجعه کنید، خواهید دید که این جمله به قسمت اول آیه عطف شده است؛ از این رو، در این جا نیز «أَنَّ» آمده است. «أَنَّ» را در این جا می‌توان «این که»، «قطعاً» یا «که» معنا کرد که همه صحیح‌اند.

۳- وَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ: و این که خدا بلند مرتبه (و) بزرگ است؛ این جمله - که در آخر آیه‌ی ۳۰ سوره‌ی لقمان آمده، به جمله‌ی آغازین آیه عطف شده است. در این جا نیز «أَنَّ» اگر «قطعاً» معنا شود، صحیح است. «هُوَ» ضمیر فصل است که می‌توان آن را معنا نکرد.

۴- أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ: آیا نمی‌بینی (ندیدی) که کشتی

۵- تَجْرَى فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَةِ اللَّهِ: روان است در دریا به لطف خدا. ممکن است «تَجْرَى»، «جاری است» یا «حرکت می‌کند» یا «جریان دارد» معنا شود که همه صحیح‌اند. «نِعْمَةٌ» در این جا «لطف» معنا شده است که در ترجمه‌ی فارسی مفهوم روشنی پیدا می‌کند؛ منظور این است که کشتی به سبب نعمت و لطف خدا امکان حرکت در دریا را دارد.

۶- إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا: قطعاً وعده‌ی خدا حق (راست) است؛ یعنی، هر چه او وعده کند، حتماً انجام شدنی است.